

vezništava i za one raznolikosti koje se s pomoću walbyjevskog rječnika mogu prepoznati kao feministička nastojanja u Hrvatskoj.

Valerija Barada

*Odjel za sociologiju,
Sveučilište u Zadru*

DOI: 10.5613/rzs.41.3.7

Sherry Turkle

Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other

New York: Basic Books, 2011, 360 str.

Sherry Trukle, psihologinja i profesoricna na katedri društvenih studija znanosti i tehnologije na MIT-u, pripada među pionirke istraživanja odnosa računalne tehnologije, računalno posredovane komunikacije i ljudi. Tako se, primjerice, u knjizi *The Second Self: Computers and the Human Spirit* (1984) bavila percepcijom položaja računala u svakodnevnom životu kao osnovom za dublja filozofska i psihološka promišljanja egzistencijalnih pitanja distinkcije između ljudi i tehnologije, a u *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet* (1995), iz perspektive kliničke psihoanalize, procesom konstrukcije identiteta u prvim »virtualnim zajednicama«. Iako nije riječ o sociološkim djelima, iz podataka koje ona pružaju pomnim iščitavanjem sociolozi

moju steći korisne uvide u narav odnosa tehnologije (medija) i društva. Stoga knjiga *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other* koja, kako sama autorica navodi, predstavlja završni dio trilogije započete već spomenutim djelima, zahtijeva posebnu pozornost. Ona, naime, nudi pogled na znatno izmijenjen (sociokulturni i medijski) kontekst u odnosu na onaj koji je ranije istraživala. Upravo u tom izmijenjenem kontekstu autorica uočava probleme kvalitete i strukture emocionalnih veza među ljudima koje pak sve više počinje nadomještati suvremena tehnologija. Za razliku od svojih prijašnjih djela u kojima je prevladavao suzdržani optimizam kad je riječ o kreativnim i emancipatorskim potencijalima novih tehnologija, Turkle u digitalno interaktivnom i tehnološki visoko sofisticiranom kontekstu vidi potencijalnu opasnost zbog preusmjerenja ljudske pozornosti i želja s fizičkog i neposrednog kontakta upravo na te tehnologije. U nastojanju da adekvatno pokrije cijelo područje, autorica je knjigu *Alone Together* podijelila u dvije velike tematske cjeline, na dva velika poglavlja. U prvom poglavlju, »The Robotic Moment: In Solitude, New Intimacies«, raspravlja o rastućem razvoju »društvenih robota«, odnosno o psihološkim (pa onda i mogućim socijalnim) posljedicama socijalizacije i integracije »emocionalno inteligentnih« robota i umjetne inteligencije u svakodnevni život ljudi i njihove međusobne komunikacije. U drugome, »Networked: In Intimacy, New Solitudes«, razmatra posljedice stanja *permanentne izravne povezanosti* u digitalno interaktivnom medijskom kontekstu te uloge različitih mobilnih uređaja i računalnih i inter-

netskih aplikacija u održavanju takvoga stanja. Svoje interpretacije i zaključke izvodi iz razgovora s korisnicima novih tehnologija, iz promatranja, promatranja sa sudjelovanjem, ponajprije na uzorku dječje i adolescentske populacije. Turkle, naime, smatra da upravo generacija koja se kolokvijalno naziva digitalnim urođenicima (*digital natives*) pruža dobar uvid u potencijalne ishode neizbježnosti »medijskog života« u informacijskom dobu.

U prvom poglavlju, »The Robotic Moment: In Solitude, New Intimacies«, autorica prikazuje povijesni razvoj umjetne inteligencije i inteligentnih igračaka, od programa ELIZA preko »tamagochija« pa sve do »botova«, odnosno suvremene verzije umjetne inteligencije kao neizbježne sastavnice većine *online* igara. Kroz razgovore s djecom o naravi robotolikih igračaka i umjetne inteligencije tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća, uvidjela je da se djeca prema tim igračkama postavljaju »animistički«, odnosno da im pridodaju životne karakteristike, slično kao što su, prema istraživanjima Jeana Piageta, činila djeca u odnosu na nežive objekte na početku dvadesetoga stoljeća. Devedesetih se godina bilježi pomak kojim se smanjuje distinkcija »živo – neživo«, a sve se više počinju pojavljivati konstrukcije poput »ljubav kao kod ljudi« ili »ljubav kao kod robota«. Paradigmatska promjena, smatra autorica, nastupa ulaskom »tamagochija« i »Furbyja« (»čupavaca«) u svakodnevni život djece i mladih. Naime, za razliku od inteligentnih i racionalnih igračaka iz kasnih sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća koje su djecu poučavale osnovama gramatike (»Speak and

Spell«) i matematike, funkcija »tamagochija« i »Furbyja« premješta se s kognitivnih i intelektualnih elemenata na emocionalne. Primjer promjene najbolje se uočava preko percepcije *smrtnosti* »tamagochija«, elementa oko kojega su djeca u osamdesetima »filozofski« promišljala, a koji u devedesetima postaje neproblematična činjenica: »tamagochiji« se rađaju, žive i naspoljetku umiru. Turkle također smatra da je riječ o kvalitativnom odmaku od odnosa što su ga djeca imala s krpenim i plastičnim lutkama. Naime, stoga što su »tamagochiji« imali *samostalni digitalni život*, bili su odvojeni od dječjih imaginarnih intervencija. Tjelesni izostanak »tamagochija« (sve se odvijalo preko malog ekrana) nadomjestili su »Furbyji«, odnosno, došlo je do sinteze *digitalne emocionalnosti* »tamagochijeva« tipa i materijalne prisutnosti klasičnih lutaka i igračaka. Daljnji primjeri ovakvih tehnologija su Aibo, robotski pas i »My Real Baby« kad je riječ o igračkama te Cog i Kismet, roboti koji su programirani da uče putem emocionalne povezanosti s ljudima. Prema autoričinu mišljenju, takav proces prijenosa funkcije tehnologije od »predmeta s kojima mislimo« prema »predmetima s kojima osjećamo«, proizvod je sve većih očekivanja usmjerenih prema tehnologiji. To je i proizvod prijelaza s romantičnog na pragmatični pogled na robote, odnosno na tehnologiju, što može dovesti do nadoknađivanja ili potpune zamjene nedovršene, nedorečene i nesavršene ljudske komunikacije, a u konačnici i do zamjene samih ljudi (uvođenjem, primjerice, robota koji skrbe o starijim i nemoćnim osobama).

U drugom poglavlju knjige, »Networked: In Intimacy, New Solitudes«,

razmatra posljedice digitalno interaktivnog konteksta, s posebnim naglaskom na primat tekstualnih poruka nad glasovnom komunikacijom, na utjecaj internetskih društvenih mreža i *online* igara na adolescente te na posljedice koje proizlaze iz potrebe »multitaskinga« u takvom medijskom kontekstu. Turkle kroz intervjue sa sugovornicima i sugovornicama uočava pomak u percepciji onoga što se smatra poželjnom i pristojnom komunikacijom. Glasovne telefonske pozive adolescenti doživljavaju kao zadiranje u privatnost ili kao neugodu zbog poteškoća oko završetka poziva (str.190). U prilog svojoj osnovnoj tvrdnji da smo zapravo »zajedno sami«, autorica navodi gašenje neposredne interakcije (licem u lice) u javnim prostorima koju je nadomjestila interakcija s pomoću mobilnih uređaja. Unatoč neposrednoj prostornoj blizini s drugim ljudima, pozornost je ponajprije usmjerena prema tehnologiji. Svoju argumentaciju proširuje tvrdnjom da takva vrsta medijski posredovane interakcije vodi i prema zatvaranju u uske društvene mreže, što posljedično onemogućuje otvaranje prema kulturnim različitostima. Tu tvrdnju autorica potkrjepljuje primjerom američkih studenata koji su otputovali u Španjolsku, ali nisu ostavili svoju »mrežu« i svoj društveni kontekst iza sebe, nego su cijelo vrijeme boravka vrijeme provodili na *Facebooku* ili na *chatu*. Možda je najdrastičniji primjer nemogućnosti »odvajanja« ili »iskapčanja« iz digitalno interaktivnog konteksta slučaj sudionice Firentinskog maratona 2009. godine koja je istodobno trčala i tipkala na mobilitel. Odrastanje s internetskim društvenim mrežama, pogotovo u obliku *permanentne izravne digitalne povezanosti*

nosi sa sobom problem nestanka razdoblja eksperimentiranja bez posljedica (»društvenoga moratorija«) koje smatra, pozivajući se na Erika Eriksona, neophodnim u razvoju adolescenata. S time u vezi Turkle tvrdi da u digitalno interaktivnom kontekstu mladi više nemaju mogućnost biti »sami sa sobom«, odnosno da su nestale društvene predispozicije koje su im omogućivale svojevrstni »kontemplativni mir« prijelaza u svijet odraslih. Problem nije samo u *permanentnoj izravnoj digitalnoj povezanosti* s vršnjacima, nego i u kulturi nadzora i anksioznosti »helikopterskih roditelja« koji upravo putem mobilnih telefona i uređaja imaju konstantan uvid u živote svoje djece. Tako je anksioznost postala dijelom adolescentske kulture, a Turkle smatra da je ona dijelomice i naslijeđe terorističkih napada na Ameriku iz 2001. Jedan od ključnih argumenata za takvo mišljenje jesu procesi »sprijateljivanja« na internetskim društvenim mrežama, kao i održavanje tih kontakata i komunikacije. Autorica je mišljenja da je takav vid komunikacije svojevrstna »linija manjeg otpora« uvjetovana ekonomičnošću samoga komunikacijskog procesa, što pak za posljedicu ima dehumanizaciju osoba, pogotovo kad su u pitanju sukobi i ozbiljnije životne teme. Ona smatra da medijsko tekstno posredovanje smanjuje mogućnost da se pojedince percipira kao ljude od krvi i mesa. Turkle problem vidi i u »multitaskingu«, odnosno istodobnom korištenju različitih tehnoloških i medijskih platformi s paralelnim obavljanjem drugih društvenih obveza (škola, posao). Iako se uobičajilo isticanje »multitaskinga« kao vještine potrebne za preživljavanje u informacijskom dobu, autorica navodi psihologijska istraživanja koja pokazuju

kako on zapravo proizvodi osobe koje površno obavljaju svaku od tih istodobnih radnji. S druge strane, *online* igre poput »Sims Onlinea«, »Second Lifea« ili »World of Warcrafta«, prema njezini mišljenju, imaju pozitivnu ulogu sve dok služe za zabavu, a postaju problematične kad ih korisnici počnu identificirati s »pravim« životom. Turkle potom, na primjeru stranice *PostSecret*, obrađuje »ispovijedanje« životnih problema na internetu te raspravlja o definiranju prostora interakcije u takvom medijskom kontekstu. Prema njezinu mišljenju, prostori digitalne interakcije ne mogu se zvati *zajednicama* jer ih ne obilježavaju fizička blizina i »čvrste veze« te se, za razliku od *klasičnih zajednica*, brzo raspuštaju i raspadaju. Na kraju Turkle navodi kako se problem *permanentne izravne digitalne povezanosti* prebacio i na svijet odraslih promjenom paradigme u području rada. Problemi koji su prije bili pripisani fizičkoj odsutnosti roditelja zbog njihova boravka na radnom mjestu sada su vidljivi unatoč većoj fizičkoj pristupačnosti roditelja, a zbog njihove emocionalne odustnosti uvjetovane neprekidnim obavljanjem posla putem mobilne računalne tehnologije.

Sinteza obaju poglavlja, kao i sinteza same knjige svodi se na konstataciju da putem rastućeg povezivanja s »emocionalno inteligentnim« robotima ulazimo u »samoću kroz novu intimnost« jer dobivamo samo simulakrum ljudske emocije, dok »život na mreži« nudi »intimnost kroz nove samoće« budući da je komunikacija u digitalno interaktivnom kontekstu usmjerena prema objektivizaciji i opredmećivanju osoba. Drugim riječima, u robotima tražimo ljude, dok u digitalno interaktivnoj medijskoj komunikaciji ljude pretvaramo u robote.

Knjiga Sherry Turkle *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other* zanimljiv je pregled i analiza psiholoških dimenzija povezanosti ljudi s računalima. Iako nije teorijski ni empirijski temeljita, ipak nudi bogat uvid u neke dimenzije rastuće medijske kompleksnosti i divergentnosti kao i mogućih implikacija koje se iz takvog konteksta mogu iščitati. Stoga, ovo djelo može poslužiti kao solidna istraživačka osnova u svrhu dodatne empirijske provjere u njemu iznesenih teza.

Krešimir Krolo
Odjel za sociologiju,
Sveučilište u Zadru